

การศึกษาเปรียบเทียบสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิกับเทพปกรณัมวัฒนธรรมต่างๆ

อาทิมา พงศ์ไพบูลย์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

email: arthima.po@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

ไตรภูมิภูมามีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับกามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ จากภพภูมิต่างๆ ที่มีความหลากหลายทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในไตรภูมิภูมิต่อไป เพื่อศึกษาแนวคิด ความเชื่อ ทศนคติ และบทบาทของสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมสำคัญของชาติ ทั้งยังสามารถเชื่อมโยงแนวคิดเรื่องสัตว์เหนือธรรมชาติให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยการศึกษาเปรียบเทียบกับเทพปกรณัมในวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีการกล่าวถึงสัตว์เหนือธรรมชาติไว้อย่างหลากหลาย

งานวิจัยนี้ศึกษาเปรียบเทียบ ความเหมือนคล้าย ความแตกต่าง ความหลากหลายและลักษณะเด่นของสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมต่างๆ ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากที่มีการกล่าวถึงสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมต่อไปนี้ ข้อมูลชุด A สะท้อนจากวัฒนธรรมไทย : ศึกษาสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏใน “ไตรภูมิภูมิต่อไป” ซึ่งเป็นวรรณกรรมเก่าแก่ทางพระพุทธศาสนา ข้อมูลชุด B สะท้อนจากวัฒนธรรมต่างชาติ : ศึกษาสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในเทพปกรณัมกรีก เทพปกรณัมออร์ส เทพปกรณัมอเมริกันอินเดีย เทพปกรณัมอียิปต์ เทพปกรณัมฮินดู เทพปกรณัมจากศาสนาคริสต์ รวม 9 วัฒนธรรม 25 สำนวน โดยมีการจำแนกข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อพิจารณาถึงลักษณะเด่นของแต่ละวัฒนธรรม จากนั้นจึงนำมาเปรียบเทียบกับสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิภูมิต่อไป

ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะพิเศษและทศนคติที่มีต่อสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิภูมิต่อไปมีความเหมือนคล้ายกับเทพปกรณัมฮินดูอย่างใกล้ชิด สำหรับในวัฒนธรรมอื่นๆ สะท้อนให้เห็นลักษณะร่วมของแนวคิดการมีชีวิตที่มี “ราก” จากเทพเจ้าและ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยสัมพันธ์กับสัตว์เหนือธรรมชาติมาเป็นเวลาช้านาน

จากการศึกษาเรื่องสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิภูมิต่อไป และเทพปกรณัมวัฒนธรรมต่างๆ อีก 25 สำนวน ทำให้ได้เข้าใจถึงความหลากหลายและความสำคัญของสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ทุกวัฒนธรรม เห็นความเชื่อมโยงกันระหว่างเทพเจ้า วีรบุรุษ มนุษย์ และสัตว์ แม้จะมีความแตกต่างในรายละเอียด แต่สัตว์เหนือธรรมชาติได้มีบทบาทสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของเทพปกรณัมทั่วโลก

คำสำคัญ: สัตว์เหนือธรรมชาติ, ไตรภูมิภูมิต่อไป, เทพปกรณัม

A Comparative Study of Supernatural Animals in Tribhumikatha and Various Myths

Arthima Pongpaiboon

Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Sunandha Rajabhat University
email: arthima.po@ssru.ac.th

Abstract

Tribhumikatha (the three realms) consists of the detail about supernatural animals . It is interesting to study ideology, belief, perspective and role of those creatures in the literature. It also extended the idea about the creature by comparing it with other culture myths, which also speak about the supernatural animal.

This research aims to compare the sameness, differentiation, variation, and uniqueness of supernatural animals in various myths. Group A reflects Thai culture; supernatural animal in 'Tribhumikatha', the oldest Buddhist text in Thailand. Group B representative from others culture; the study of supernatural animal in Greek myths, Nosh Myths, American Indian Myths, Egypt Myths, Hindu Myths and Christian Myths, totally of 25 version from 9 specific culture. By comparing the categories of supernatural animals to understand each culture's uniqueness with the Thai culture.

The result found that; the uniqueness and the ideology of supernatural animal in Tribhumikatha are more similar to Hindu Myths. For the other, it reflects the idea of the 'roots' of life that relate to a supernatural animal is from Gods and auspicious things for an extended period of time.

The study of supernatural animal in Tribhumikatha and the 25 version of Myths from many cultures help us understand the various and the importance of supernatural animals in every culture. It also shows the relation between Gods, hero, human and animal. It is different in detail, but supernatural animals play an essential role in every myth in the world.

Keywords: supernatural animals, Tribhumikatha, myths

บทนำ

ไตรภูมิิกถาเป็นชุมทรัพย์ทางความรู้ ความคิด และการดำเนินชีวิตของคนไทย การศึกษาไตรภูมิิกถาทำให้ได้เข้าใจ สัจธรรม เปิดโลกทัศน์ในการพิจารณาสรรพสิ่ง เกิดความรุ่งเรืองทางปัญญา เป็นบ่อเกิดความรู้ มีความแพร่หลายและ ส่งอิทธิพลต่อศาสตร์แขนงต่างๆ และเป็น “ราก” ของความคิดที่ดำรงอยู่ยาวนานในสังคมไทย

เนื้อหาในไตรภูมิประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับภพภูมิทั้งสาม คือ กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ มีการกล่าวถึงรายละเอียด ของดินแดนแต่ละภูมิ ได้แก่ นรกภูมิ ตีรจนาภูมิ เปตภูมิ อสุรกายภูมิ มนุสสภูมิ ฉกามาพจร และพรหมโลก มีการกล่าวถึง ผู้ที่อยู่แต่ละดินแดนถึงรูปลักษณะและที่มา รวมทั้งกล่าวถึงเรื่อง ผลของกรรมดีและกรรมชั่ว อันส่งผลต่อการกำเนิดและการ ดำรงอยู่ในภพภูมิต่างๆ แต่ยังคงมีการเวียนว่าย อยู่ในสังสารวัฏตราบจนกว่าจะบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ นิพพาน ดัง ข้อความที่ปรากฏใน “นามกัณฑ์ อวินิโรครูป อนิจจลักษณะ” ได้กล่าวไว้ชัดเจน เกี่ยวกับความไม่เที่ยงแท้ และ “การเวียนเกิด เวียนตาย” ของสรรพชีวิตที่ไม่ใช่จำกัได้อยู่เฉพาะมนุษย์เท่านั้น ดังข้อความที่ว่า

“ผู้สัตว์ทั้งหลายอันเกิดในไตรภพนี้ แม้ว่ามียศศักดิ์สมบัติก็ดี คือคำว่าพระญา มหาจักรพรรดิราชนั้นก็ดี ดังพระอินทร์ เจ้าไตรตรังษิ์ภพก็ดี ดังพระพรหมก็ดี ทั้งนี้บ่หอนย่นอยู่นั้นคงในยศศักดิ์สมบัตินี้ได้เลยสักคาบ เทียรย่อมรู้ฉิบหาย รุตตายจาก รู้ พลัดพราจากสมบัตินั้นแล อันว่าพระอินทร์ก็ดี พระ(พร)หมก็ดี ครั้นว่าถึงเมื่อสิ้นแก่อายุแล้ว ก็เทียรยอมท่องเที่ยวเวียนไปมา ในไตรภพนี้มีรู้แล้วเลยสักคาบ บางคาบเล่าไปเกิดในจตุราบาย แล้วได้ทนทุกขเวทนา(ก)นักหนาก็มี แลยอมว่าบ่มีเที่ยงใน สงสารนี้เพื่อต้งนั้น...” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2544 : 208)

อนึ่ง จากการศึกษาเนื้อหาสาระในภูมิต่างๆ ที่มีความหลากหลายทั้งสัทธิภูมิและทุกติภูมินี้ ผู้วิจัยได้สนใจศึกษาเรื่อง สัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในไตรภูมิิกถา ที่มีการกล่าวถึงในหลายภูมิ ทั้งบนสวรรค์ แดนหิมพานต์ แดนมนุษย์และสัตว์ เตริจนา ตลอดจนในแดนนรก แสดงให้เห็นถึงแนวคิด ความเชื่อ ทศนคติ และบทบาทของสัตว์เหนือธรรมชาติ ที่ปรากฏใน คัมภีร์สำคัญของชาติ อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงแนวคิดเรื่องสัตว์เหนือธรรมชาติให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยการศึกษาเปรียบเทียบกับ เทพปกรณัมในวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีการกล่าวถึงสัตว์เหนือธรรมชาติไว้อย่างหลากหลาย และน่าสนใจ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนคล้าย ความแตกต่าง ความหลากหลายและลักษณะเด่นของสัตว์เหนือธรรมชาติ ในเทพปกรณัมต่างๆ

นิยามศัพท์

“สัตว์เหนือธรรมชาติ” หมายถึง สัตว์ที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสัตว์ตามธรรมชาติทั่วไป เช่น มีกำเนิดผิดปกติ มีรูปลักษณะพิเศษ มีความสามารถพิเศษ เป็นต้น

การศึกษาข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในเทพปกรณัมวัฒนธรรมต่างๆ ได้สุ่มตัวอย่างข้อมูลเทพปกรณัมโดย เลือกจากสำนวนที่มีเนื้อหาบางส่วน ตรงกับข้อกำหนดอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

1. เนื้อหาที่มีการกล่าวถึงสัตว์เหนือธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับเทพเจ้า, พระผู้สร้าง (Creator), ศาสดาของศาสนา, วีรบุรุษ
2. ลักษณะเนื้อหาอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติ (ภาพรวมหรือเหตุการณ์สำคัญบางตอน) การอธิบายเหตุ การสร้างโลกและสรรพสิ่ง วันสิ้นโลก หรือการผจญภัย / การทดสอบ

สมมุติฐานการวิจัย คือ ความหลากหลายและความสำคัญของสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ทุกวัฒนธรรม เห็นความเชื่อมโยงกันระหว่างเทพเจ้า วีรบุรุษ มนุษย์ และสัตว์ แม้จะมีความแตกต่างในรายละเอียด แต่สัตว์เหนือธรรมชาติก็ได้มีบทบาทสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของเทพปกรณัมทั่วโลกอย่างไม่สามารถปฏิเสธได้

กรอบแนวคิดและทฤษฎีของงานวิจัยนี้ใช้หลักแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเทพปกรณัม (Mythology) ตามแนวทางของโจเซฟ แคมป์เบลล์ ดังที่แคมเบลล์ (Campbell, 2002: 27-28 อ้างถึงใน บารนี บุญทรง, 2561: 4) ได้กล่าวว่า เทพปกรณัมคือสัญลักษณ์ทางจิตวิทยา เรื่องราว ในเทพปกรณัมเป็นการบอกเล่าเชิงสัญลักษณ์และอุปลักษณ์ผู้อ่านจึงไม่ควรตีความ ตรงตามตัวอักษรแต่ควรตีความในเชิงสัญลักษณ์หรืออุปลักษณ์จึงจะเข้าใจความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ ซึ่งเป็นทฤษฎีหนึ่งในการศึกษาเทพปกรณัมในมุมมองทางจิตวิทยา

ระเบียบวิธีวิจัย

1.การรวบรวมข้อมูล

ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่อง “สัตว์เหนือธรรมชาติ” ที่ปรากฏในไตรภูมิิกถา และเทพปกรณัมวัฒนธรรมต่างๆ โดยมีการจำแนกข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อพิจารณาลักษณะเด่นของแต่ละวัฒนธรรม จากนั้นจึงนำมาเปรียบเทียบกับสัตว์เหนือธรรมชาติ ในไตรภูมิิกถา

กลุ่มข้อมูลที่ศึกษา

ในรายงานฉบับนี้ได้เลือกใช้ข้อมูลที่มีการกล่าวถึงสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมต่อไปนี้

- ข้อมูล A วัฒนธรรมไทย : พุทธศาสนา ศึกษาสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏใน “ไตรภูมิิกถา”
- ข้อมูล B วัฒนธรรมต่างๆ รวม 9 วัฒนธรรม 25 สำนวน

ตาราง 1 แสดงข้อมูลเทพปกรณัมสำนวนต่างๆ แบ่งตามพื้นที่

ทวีป	วัฒนธรรม	สำนวน
ทวีปยุโรป	1. เทพปกรณัมกรีก	1.1 โพไซดอน (Poseidon) DR. KNOW. (2557). โพไซดอน ใน ทวยเทพ และตำนานสัตว์ประหลาดกรีก – โรมัน . หน้า 60 – 61. กรุงเทพฯ : ยิปซี.
		1.2 เฮดีส (Hades) บารนี บุญทรง. (2560). เฮดีส (Hades) ใน เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 776311 เทพปกรณัมโลก . หน้า 64. พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
		1.3 อพอลโล (Apollo) Waterfield, Robin and Waterfield, Kathryn. (2011). Apollo. The Greek Myths : Stories of the Greek gods and heroes vividly retold . (p. 57 – 58) London : Quercus.
		1.4 เฮราคลีส / เฮอรัควิลิส (Heracles/Hercules) แฮมิลตัน, เอดิธ. (2558). เฮอรัควิลิส. ใน ปกรณัมปรัมปรา . (p. 229 – 246). นพมาศ แวหงส์, ผู้แปล จาก Mythology. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ทวีป	วัฒนธรรม	สำนวน
		1.5 มินิโธร์ (Minotaur) Bellingham, David; Whittaker, Clio and Grant, John; (2002). Theseus and the Minotaur. Myths and Legends . (p. 102 - 106). London : Quantum Books.
	2. เทพปกรณัมโนร์ส	2.1 โอดิน (Odin) บาร์นี บุญทรง. (2560). โอดิน (Odin) ใน เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 776311 เทพปกรณัมโลก . หน้า 90 -91. พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
		2.2 Thor and the World Serpent Davidson, Hilda R. Ellis. (1982). Thor and the World Serpent. Scandinavian Mythology . (p. 60). London : Hamlyn.
		2.3 Thor's Wagon and Goats Davidson, Hilda R. Ellis. (1982). Thor's Wagon and Goats. Scandinavian Mythology . (p. 66). London : Hamlyn.
ทวีปอเมริกา	3. เทพปกรณัมอเมริกัน อินเดีย	3.1 Creation and Deluge Little, C.S. (2002). Creation and Deluge. Mythology . (p. 590 - 593). London : Duncan Baird Publishers.
		3.2 Why the Owl has big eyes ? Erdoes, Richard and Ortiz, Alfonso. (c1984). Why the Owl has big eyes ?. American Indian Myths and Legends . (p. 398 - 399). New York : Pantheon Books.
		3.3 Butterflies Erdoes, Richard and Ortiz, Alfonso. (c1984). Butterflies. American Indian Myths and Legends . (p. 407 - 408). New York : Pantheon Books.
	4. Heros of Central and South American Mythology	4.1 The Flight of Quetzalcoatl Press, Petra. (1997). The Flight of Quetzalcoatl. Great Heroes of Mythology . (p.136 – 140). Singapore: MetroBooks.
		4.2 Botoque Steals Fire from Jaguar's Wife Press, Petra. (1997). Botoque Steals Fire from Jaguar's Wife. Great Heroes of Mythology . (p.151). Singapore: MetroBooks.
ทวีปแอฟริกา	5. เทพปกรณัมอียิปต์	5.1 เทพเจ้ารา บาร์นี บุญทรง. (2560). เทพเจ้ารา ใน เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 776311 เทพปกรณัมโลก . (หน้า 48). พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ทวีป	วัฒนธรรม	สำนวน
		5.2 เทพเจ้าฮอรัส เทพปกรณัมเกี่ยวกับเทพเทวีไอซิส และพระนามของเทพเจ้าราบาร์นี บุญทรง. (2560). เทพเจ้าฮอรัส ใน เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 776311 เทพปกรณัมโลก. (หน้า 53 – 54). พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
		5.3 เทพเจ้าอานูบิส บาร์นี บุญทรง. (2560). เทพเจ้าอานูบิส ใน เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 776311 เทพปกรณัมโลก. (หน้า 51 – 52). พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
	6. African Mythology	6.1 The Coming of Darkness Parrinder, Geoffrey. (c1967). The Coming of Darkness. African Mythology . (p. 28 - 29). London : Paul Hamlg.
		6.2 The Origins of Death :The Messengers Parrinder, Geoffrey. (c1967). The Origins of Death :The Messengers. African Mythology . (p. 54). London : Paul Hamlg.
	7. Hero of African Mythology	7.1 Anansi the Spider Press, Petra. (1997). Anansi the Spider. Great Heroes of Mythology . (p.120 – 122). Singapore: MetroBooks.
		7.2 Aiwel Longar and Spear Masters Press, Petra. (1997). Aiwel Longar and Spear Masters. Great Heroes of Mythology . (p.130 – 131). Singapore: MetroBooks.
ทวีปเอเชีย	8. เทพปกรณัมฮินดู	8.1 Shiva's Blue Throat Bellingham, David; Whittaker, Clio and Grant, John; (2002). Shiva's Blue Throat. Myths and Legends . (p.154 – 155). London: Quantum Books
		8.2 Vishnu the Preserver Bellingham, David; Whittaker, Clio and Grant, John; (2002). Vishnu the Preserver. Myths and Legends . (p.162). London: Quantum Books.
		8.3 The Elephant-Headed God Bellingham, David; Whittaker, Clio and Grant, John; (2002). The Elephant-Headed God. Myths and Legends . (p.157 – 159). London: Quantum Books.
		8.4 The Golden Deer (Rama and Sita) Sullivan, K.E. (c1998). The Golden Deer (Rama and Sita). Indian : Myths & Legends . (p. 40 - 48). London : Brockhampton Press.

ทวีป	วัฒนธรรม	สำนวน
	9. ศาสนาคริสต์	9. เทพปกรณัมเกี่ยวกับบาปของมนุษย์ สมาคมพระคริสตธรรมไทย. (2549). พระคริสตธรรมคัมภีร์ ไทย – อังกฤษ . กรุงเทพฯ : สมาคมพระคริสตธรรมไทย. บาร์นี บุญทรง. (2560). เทพปกรณัมเกี่ยวกับบาปของมนุษย์ ใน เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 776311 เทพปกรณัมโลก . (หน้า 79). พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาข้อมูลชุด A สะท้อนจากวัฒนธรรมไทย : ศึกษาสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏใน “ไตรภูมิิกถา” ซึ่งเป็นวรรณกรรมเก่าแก่ทางพระพุทธศาสนา ข้อมูลชุด B สะท้อนจากวัฒนธรรมต่างชาติ : ศึกษาสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในเทพปกรณัมกรีก เทพปกรณัมนอร์ส เทพปกรณัมอเมริกันอินเดีย เทพปกรณัมอียิปต์ เทพปกรณัมฮินดู เทพปกรณัมจากศาสนาคริสต์ รวม 9 วัฒนธรรม 25 สำนวน โดยมีการจำแนกข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อพิจารณาลักษณะเด่นของแต่ละวัฒนธรรม จากนั้นจึงนำมาเปรียบเทียบกับสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิิกถา

ผลการวิจัย

ข้อมูลชุด A สัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิิกถา

จากข้อมูลชุด A สัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในไตรภูมิิกถา พบว่ามีการระบุถึงสัตว์เหนือธรรมชาติไว้ใน 4 แดน ได้แก่ แดนนรก แดนสวรรค์แดนจัน แดนสวรรค์ และแดนชมพูทวีป – หิมพานต์

ก. ข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในไตรภูมิิกถา : แดนนรก

ตาราง 2 ตารางแสดงข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในไตรภูมิิกถา : แดนนรก

ชนิดของสัตว์	ลักษณะของสัตว์เหนือธรรมชาติ	การปรากฏข้อมูลในไตรภูมิิกถา	บทบาทของสัตว์เหนือธรรมชาติ
สุนัข 5 จำพวก ได้แก่ สุนัขขาว สุนัขแดง สุนัขดำ และสุนัขเหลือง	สุนัขเหล่านี้รูปร่างโตเท่าช้างสารทุกตัว	นรกบ่าว – สุนัขนรก	ทำหน้าที่รุมกัดร่างกายสัตว์ที่อยู่ในนรกขุมนี้ ด้วยบาปกรรมของเขาทำให้ไม่ตายแต่ต้องทนเจ็บปวดสาหัส ได้รับทุกขเวทนาเป็นอันมาก
แร้งกา	แร้งกาในนรกนี้มีรูปร่างใหญ่โตเท่าเกวียนทุกตัว	นรกบ่าว – สุนัขนรก	ทำหน้าที่รุมจิกร่างกายสัตว์ที่อยู่ในนรกขุมนี้ด้วยบาปกรรมของเขา ทำให้ไม่ตายแต่ต้องทนเจ็บปวดสาหัส ได้รับทุกขเวทนาเป็นอันมาก

จากตาราง 2 พบว่าสัตว์เหนือธรรมชาติที่พบในแดนนรก ได้แก่ สุนัข และแร้งกา ซึ่งมีลักษณะพิเศษคือรูปร่างมีขนาดใหญ่โตกว่าสัตว์ตามธรรมชาติ พบในแดนนรกบ่าว – สุนัขนรก และมีบทบาทในการเป็นผู้ทำหน้าที่ลงโทษทัณฑ์แก่สัตว์นรกที่เคยทำบาปมาในอดีต สุนัขและแร้งกาจะใช้ปากทำร้ายสัตว์นรกให้ได้รับการทรมานเข้าไปข้ามาจนกว่าจะสิ้นกรรม

ข. ข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในไตรภูมิิกถา : แดนของสัตว์เดรัจฉาน

จากการศึกษาพบว่าสัตว์เหนือธรรมชาติที่มีการกล่าวถึงอย่างชัดเจนในแดนเดรัจฉาน มีดังต่อไปนี้

1. ราชสีห์ 4 ชนิด ได้แก่ ราชสีห์ประเภทดินสีหะ ภาพสีหะ ปันทุรสีหะ ไกรสรสีหะ

2. ช้างแก้ว 10 ตระกูล ได้แก่ กาฬพาทัดถิกุล คังเคยยหัตถิกุล ปันทรหัตถิกุล ตามพหัตถิกุล ปิงคลหัตถิกุล คันธหัตถิกุล มังคลหัตถิกุล เหมหัตถิกุล อุโปสถหัตถิกุล ฉันทันตหัตถิกุล
3. ปลาใหญ่ 7 ตัว ได้แก่ ปลาติมิ ปลาติงมงคล ปลาติมิรปิงคล ปลาอานนท ปลาติมินทะ ปลาอัมมณาโรหะ ปลามหาดิมิระ
4. พญาครุฑ อาหารและที่อยู่ของครุฑเหมือนกับเทวดาบนสวรรค์ มีฤทธิ์อำนาจ สามารถเนรมิตตนได้ ครุฑมีการเกิดได้ 4 แบบ คือ เกิดจากครุฑ จากไข่ จากโคล และเกิดเป็นรูปกายโตใหญ่ในทันที
5. นาค มี 2 ชนิด คือ ถลชะ และชลชะ นาคถลชะสามารถเนรมิตตนได้แต่บนบก ไม่สามารถเนรมิตตนได้ในน้ำ ส่วนนาคชลชะสามารถเนรมิตตนได้แต่ในน้ำ ไม่สามารถเนรมิตตนได้บนบก
6. หงส์ หรือราชหงส์อาศัยอยู่ในเขาคิชฌกูฏและในถ้ำทอง

จากสัตว์เหนือธรรมชาติ 6 จำพวกข้างต้น มีลักษณะที่แตกต่างจากสัตว์ทั่วไปในเรื่องรูปลักษณ์ ที่มีสีสันหลากหลาย และมีความงดงามวิจิตร อีกทั้งมีขนาดที่ใหญ่โต และมีพลังกำลังที่มหาศาลยิ่งกว่า สัตว์ทั่วไป แม้ในสัตว์จำพวกเดียวกัน เช่น ปลาใหญ่ 7 ตัว ก็ยังมีพลังกำลังแตกต่างกัน เช่น ปลาติมิรปิงคล มีลำตัวยาว 500 โยชน์ เมื่อว่ายน้ำฉวัดเฉวียนจะทำให้เกิดฟองกระจายไปถึง 700 – 800 โยชน์ แต่ก็ยังมีปลาอานนท ปลาติมินทะ ปลาอัมมณาโรหะ และปลามหาดิมิระ ที่มีลำตัวยาวกว่าถึง 1,000 โยชน์ ทั้งยังมีความแข็งแรง และมีพลังกำลังมากกว่าปลาติมิรปิงคล

ตัวอย่าง “นาค” สัตว์เหนือธรรมชาติที่มีกำเนิดและลักษณะพิเศษ ดังข้อความในไตรภูมิิกถา ฉบับถอดความ (2555, หน้า 90) ที่ว่า

... นาคชนิดหนึ่งอาศัยอยู่ในทะเล เมื่อนาคตัวเมียมีครรภ์แก่ก็จะตรึงตรองอยู่ในใจว่า หากจะออกลูกกลางทะเลนี้ ทะเลก็มีพองมากซึ่งเกิดจากนกกน้ำ และครุฑ ดังนั้น นาคที่มีครรภ์แก่จึงดำน้ำลงไปจนถึงแม่น้ำ ทั้งห้าที่ชื่อว่า คงคา ยมนา อจิรวดี สรภู มหิมานที ซึ่งไหลลงสู่มหาสมุทรใหญ่ แล้วจึงดำน้ำขึ้นไปยังป่าใหญ่ที่ชื่อป่าหิมพานต์ ในป่าหิมพานต์นั้นมีถ้ำทอง ซึ่งครุฑไม่สามารถบินไปถึงได้ นางนาคจึงคลอดลูกไว้ในที่นั้น ...

อนึ่ง สัตว์เหนือธรรมชาติเหล่านี้ แม้จะกล่าวถึงในส่วนของสัตว์เดรัจฉาน แต่ในไตรภูมิิกถาก็ได้ระบุไว้ว่าเป็นสัตว์ชั้นดี แตกต่างจากสัตว์ธรรมดาทั่วไป

ค. ข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในไตรภูมิิกถา : แคนสวรรค์

จากการศึกษาสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในแคนสวรรค์ พบว่าตามปกติสัตว์ทั่วไป ไม่สามารถมาอยู่ในแคนสวรรค์ได้ แต่สัตว์เหนือธรรมชาติในแคนสวรรค์มีลักษณะพิเศษ คือ เป็นบริวารของเทวดาผู้เป็นใหญ่ เช่น ม้าแก้วที่ทำหน้าที่เทียมรถไพชยนต์ของพระอินทร์, ช้างเอราวัณที่เป็นเทวบุตร ที่เนรมิตตนเป็นช้าง เพื่อเป็นที่ประทับและเป็นพาหนะทรงของพระอินทร์ ดังข้อความในไตรภูมิิกถา ฉบับถอดความ (2555, หน้า 185) ที่ว่า

...ที่เขาศุเมรุนี้ มีช้างตัวหนึ่งชื่อไวยราพต ช้างตัวนี้ไม่ใช่สัตว์เดรัจฉาน เพราะในเมืองสวรรค์ไม่มีสัตว์เดรัจฉานอยู่เลย มีแต่เทวดาทั้งสิ้น มีเทวดาองค์หนึ่งชื่อเอราวัณเทวบุตรก็จะเนรมิตตัวเป็นช้างเผือกเชือกใหญ่สูง 1,200,000 วา มี 33 เศียร มีเศียรเล็กๆ อีก 2 เศียรอยู่รอบนอกเศียรใหญ่เหล่านั้น เศียรใหญ่มีขนาด 2,000 วา เศียรต่างๆ ถัดเข้าไปขนาด 3,000 วา 4,000 วา 5,000 วา 6,000 วา ...

ง. ข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในไตรภูมิิกถา : ชมพูทวีป - หิมพานต์

จากการศึกษาสัตว์เหนือธรรมชาติที่อยู่ในแดนชมพูทวีป - ป่าหิมพานต์ ได้แก่ นกขนาดใหญ่ ที่อยู่เชิงผาหิมพานต์ พญาช้างฉัททันต์ที่มีสีขาว มีรัศมีรอบตัวและสามารถเหาะได้ มีบริวาร 8,000 เชือก และกนิรีที่มีลักษณะครึ่งนกกึ่งมนุษย์ แสดงให้เห็นว่าสัตว์ที่อยู่ในแดนหิมพานต์จะมีลักษณะพิเศษทั้งดงาม และมีความเกี่ยวข้องกับเทพ/เทวดาหรือพระโพธิสัตว์

“หิมพานต์” ในดินแดนชมพูทวีป มีสัตว์เหนือธรรมชาติที่มีรูปร่าง แปลกประหลาด ไม่เหมือนในเมืองมนุษย์ อีกทั้งยังมีอิทธิฤทธิ์มากมาย ไม่ว่าพืชหรือสัตว์ ตลอดจนแร่ธาตุต่างๆ ล้วนมีพลังอำนาจมหัศจรรย์ ป่าหิมพานต์เป็นที่อยู่ของบรรดานักสิทธิ์ วิทยากร คนธรรพ์ ยักษ์ ฤๅษี ซีไพร ผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ทางจิตกล้าแข็งทั้งหลาย อยู่กันอย่างสันติภาพไม่เบียดเบียนกัน และยังแฝงด้วยสัจธรรมทางพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน ดังที่ พิชณ สุกนิมิตร (2547 : 22 – 23) ได้กล่าวว่า

หิมพานต์ เป็นดินแดนที่แฝงตัวอยู่ใน คัมภีร์พระกถาไตรภูมิ อันเป็นพระคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการศึกษาโลกและจักรวาลมาแต่โบราณครั้งกรุงสุโขทัย และมีบรรดาจารย์ในยุคต่อมาได้รจนาขยายความให้แตกต่างกันออกไป แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ได้ไกลไปจาก แนวทางที่ต้องการให้คนอ่านได้สำนึกในบาปบุญคุณโทษ และตระหนักในเรื่องของกรรม การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารอยู่เป็นอนสงไขยตราบเท่าที่ยังไม่หลุดพ้นไปจากกิเลสที่เป็นความโลภ โกรธ หลง

ในไตรภูมิภูมิกถาส่วนของชมพูทวีป – หิมพานต์ มีการกล่าวถึงสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ขนาดใหญ่อยู่ 7 สระ คือ สระอนโธดาต สระกณณมุนทะ สระรถการะ สระฉัททันตะ สระกุนาละ สระมณฑากาณิ และสระสีหปาดะ จึงปรากฏสัตว์เหนือธรรมชาติที่อยู่ท่ามกลางธรรมชาติทั้งดงตาม

ในที่นี้ขอยกตัวอย่าง สระอนโธดาต ซึ่งมีความหมายว่า ไม่ถูกแสงส่องทำให้ร้อน ธารน้ำจากภูเขาต่าง ๆ จะไหลลงสู่ที่สระแห่งนี้ และหลังจากนั้นน้ำก็จะไหลออกเป็น 4 สาย สายละทิศ ไหลรอบ ๆ นอกของเขาคิมพานต์ ก่อนที่จะไหลลงสู่มหาสมุทร คือ

- สายที่ 1 สีหมุข ปากแม่น้ำแดนราชสีห์ (เป็นถิ่นที่ราชสีห์อาศัยอยู่มาก)
- สายที่ 2 หัตถิมุข ปากแม่น้ำแดนช้าง (เป็นถิ่นที่ช้างอาศัยอยู่มาก)
- สายที่ 3 อัสสมุข ปากแม่น้ำแดนม้า (เป็นถิ่นที่ม้าอาศัยอยู่มาก)
- สายที่ 4 อูสมุข ปากแม่น้ำแดนโคอุสภะ (เป็นถิ่นที่โคอาศัยอยู่มาก)

ตัวอย่างข้อมูลที่ปรากฏเรื่องทางเข้าสระอนโธดาต ในไตรภูมิภูมิกถา ฉบับถอดความ (2555, หน้า236) กล่าวว่า “...ทิศหนึ่งดูจหน้าม้า ทิศหนึ่งดูหน้าวัว น้ำสระอนโธดาตที่ไหลออกมาทางปากวัว ริมฝั่งน้ำนั้นมียาวมาก น้ำที่ไหลออกมานั้นก็จะไหลไปทางทิศตะวันออกไหลเวียนล้อมรอบสระอนโธดาตแล้วจึงไหลไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ไหลลงมหาสมุทร...”

จากข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ กับสัตว์มงคล 4 ชนิด ที่กล่าวถึงในไตรภูมิภูมิกถา ได้แก่ ราชสีห์ ช้าง ม้า และวัว

ข้อมูลชุด B สัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมวัฒนธรรมต่างๆ

ข้อมูลชุด B เป็นการนำข้อมูลเทพปกรณัมในวัฒนธรรมต่างๆ มาศึกษาลักษณะเด่น และบทบาทของสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในสำนวนต่างๆ

เทพปกรณัม 25 เรื่อง (ข้อมูลชุด B) พบว่าสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในเทพปกรณัมวัฒนธรรมต่างๆ มีความหลากหลายมาก ในที่นี้ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นคำถามสำหรับการวิเคราะห์ไว้ 6 ข้อ ดังนี้

1. สัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏ มีสัตว์ชนิดบ้าง
2. ลักษณะพิเศษที่แตกต่างจาก สัตว์ทั่วไปเป็นอย่างไร
(เช่น การกำเนิด /รูปลักษณ์ /ความสามารถพิเศษ)
3. สัตว์เหนือธรรมชาติ เป็นเป็นชายหรือหญิง (ตัวผู้หรือตัวเมีย)
4. สัตว์เหนือธรรมชาติมีบทบาทต่อเทพปกรณัมเรื่องนั้นอย่างไร
5. บุคลิกลักษณะ (character) ของสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมนี้เป็นอย่างไร
6. สาระสำคัญของเทพปกรณัมเรื่องนี้คืออะไร

จากนั้นได้ศึกษาเนื้อหาจากเทพปกรณัมทั้ง 25 เรื่อง ซึ่งมีทั้งต้นฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การที่ได้ศึกษาข้อมูลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษทำให้ได้ทราบถึงสำนวนที่เป็นข้อมูลดั้งเดิมที่มีความแพร่หลายในต่างประเทศ จากนั้นได้ศึกษาเนื้อเรื่องตามกรอบประเด็นปัญหาที่ตั้งไว้ แล้วระบุเป็นความถี่ที่ปรากฏ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลในเทพปกรณัมต่างๆ ต่อไปจากกรอบประเด็นคำถามทั้ง 6 ข้อ ได้ปรากฏข้อมูลดังต่อไปนี้

1. สัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏ มีสัตว์ชนิดใดบ้าง

จากเทพปกรณัม 25 เรื่องในวัฒนธรรมต่างๆ พบสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏอยู่หลากหลาย ดังมีรายละเอียดดังนี้

1.1	นก	พบจำนวน	9	ครั้ง
1.2	ม้า	พบจำนวน	6	ครั้ง
1.3	งู	พบจำนวน	5	ครั้ง
1.4	สุนัข	พบจำนวน	4	ครั้ง
1.5	วัว	พบจำนวน	3	ครั้ง
1.6	เสือ	พบจำนวน	2	ครั้ง
1.7	สิงโต	พบจำนวน	2	ครั้ง
1.8	กวาง	พบจำนวน	2	ครั้ง
1.9	แมงมุม	พบจำนวน	2	ครั้ง
1.10	ช้าง	พบจำนวน	1	ครั้ง
1.11	ปลา	พบจำนวน	1	ครั้ง
1.12	ลิง	พบจำนวน	1	ครั้ง
1.13	ผีเสื้อ	พบจำนวน	1	ครั้ง
1.14	แพะ	พบจำนวน	1	ครั้ง
1.15	แมลงสคารับ	พบจำนวน	1	ครั้ง
1.16	ค้างคาว	พบจำนวน	1	ครั้ง
1.17	สัตว์ประหลาด	พบจำนวน	1	ครั้ง

นกเป็นสัตว์ที่ปรากฏในเทพปกรณัมชุดนี้มากที่สุด คือ พบจำนวน 9 ครั้ง ได้แก่ นกกาปรากฏ 2 ครั้ง (ในวัฒนธรรมกรีกและนอร์ส) และนกพิกาชาติ 2 ครั้ง (ในวัฒนธรรมฮินดู) นอกจากนี้ยังพบนกอื่นๆ ชนิดละ 1 ครั้ง เช่น นกฮูก นกเหยี่ยว นกแก้วมาคอร์ เป็นต้น

ม้าที่พบในเทพปกรณัมชุดนี้ พบจำนวน 6 ครั้ง ส่วนมากเป็นม้าที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้า เช่น ม้าเทียมรถและม้าพาหะของเทพเจ้าที่สามารถเหาะได้ พบมากที่สุดจำนวน 3 ครั้ง ม้าที่พบส่วนมากแสดงถึงความสามารถที่แข็งแกร่ง คล่องแคล่ว ว่องไว และเป็นม้าฝ่ายดี มีม้าที่เป็นฝ่ายไม่ดีเพียง 1 ตัว ได้แก่ แม่ม้ากินคนที่เฮอรัลด์ต้องไปปราบ

งูที่พบในเทพปกรณัมชุดนี้ พบจำนวน 5 ครั้ง ส่วนมากเป็นงูฝ่ายร้าย มีบุคลิกลักษณะที่ฉลาดแกมโกง ยกเว้นในเทพปกรณัมฮินดูที่งูใหญ่ (พญานาค) มีบทบาทในด้านดีและมีคุณธรรม

2. ลักษณะพิเศษที่แตกต่างจาก สัตว์ทั่วไปเป็นอย่างไร (เช่น การกำเนิด /รูปลักษณ์ /ความสามารถพิเศษ)

2.1 สัตว์ต่างๆ ที่พบปรากฏชื่อเฉพาะ 16 สำนวน เช่น สุนัข 3 หัว ชื่อเซอร์เบอร์ส, ม้า 8 ขาชื่อสเลปเนียร์, กา 2 ตัว ชื่อ ฮุกินกับมูนิน ฯลฯ และไม่ปรากฏว่ามีชื่อเฉพาะ 27 สำนวน

2.2 ลักษณะพิเศษด้านรูปลักษณ์

2.2.1 รูปลักษณะเหมือนเดิมแต่มีความสามารถพิเศษ เช่น มีพลังกำลั้มมาก เหาะได้ พุดได้ เช่น ม้าพาหนะ, แพะพาหนะ, เสือจากัวร์, สิงโต, กา

2.2.2 รูปลักษณะเป็นสัตว์บางส่วน นำสัตว์มาเป็นส่วนหนึ่งของเทพเจ้า เช่น เทพเจ้ารา, เทพเจ้าฮอรัส, เทพเจ้าอานูบิส, พระพิฆเนศ, มินิธอร์, เคิร์ตซาโคลทอร์

ข้อสังเกต มินิธอร์มีบุคลิกลักษณะเป็นฝ่ายร้าย เนื่องจากกำเนิดขึ้นจากการลงโทษ/ การแก้แค้น

2.2.3 รูปลักษณะแบบผสมผสานระหว่างสัตว์ 2 ชนิดขึ้นไป เช่น ม้าบิน 2 ตัว (เพกาซัสและคริสซาออร์) ที่เกิดจากเลือดของเมดูซ่า เป็นการผสมผสานระหว่างม้าและสัตว์ปีก (นก)

2.2.4 รูปลักษณะเหมือนเดิมแต่เพิ่มจำนวนอวัยวะ และเพิ่มพลังกำลั้มหรือความดุร้าย เช่น สุนัข 3 หัว เซอร์เบอรัส, ไฮดรา 9 หัว, ม้า 8 ขาสเลปเนียร์, พญานาควาลูกรี

2.2.5 รูปลักษณะเปลี่ยนไปจากต้นแบบแรกเนื่องจากพระผู้สร้างหรือเทพเจ้าเปลี่ยนแปลง เช่น ผีเสื้อ, ค้างคาว, นกฮูก (พระผู้สร้างเปลี่ยน), กาขาวถูกเปลี่ยนเป็นกาดำ (เทพเจ้าพอลโล่เปลี่ยน)

2.2.4 รูปลักษณะงามเป็นพิเศษเนื่องจากมีที่มาหรือกำเนิดที่เหนือธรรมชาติ เช่น โคสุรณี (เกิดจากการกวนเกษียรสมุทร), กวางทอง (เกิดจากการแปลงตัวของมารีศ), กวางที่มีเขาสีทอง (เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ของเทพอาร์ทีมิส), นกแก้วมาคอร์ (หญิงสาวแปลง), วัวหลากสี Longar (เทพแห่งแม่น้ำประทานให้)

2.3 ลักษณะพิเศษด้านความสามารถ

จากการศึกษาพบว่าสัตว์เหนือธรรมชาติ นอกจากมีรูปลักษณะที่แตกต่างจากสัตว์ธรรมดาทั่วไปแล้ว ยังพบว่าบางส่วนมีความสามารถพิเศษแตกต่างจากสัตว์ปกติ เช่น

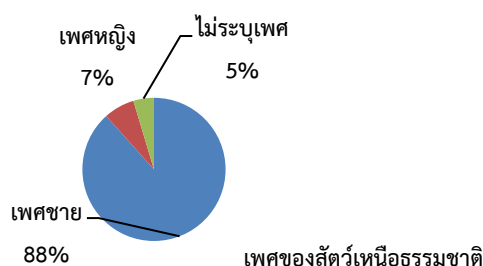
2.3.1 บินได้ สัตว์เหนือธรรมชาติที่พบในกลุ่มข้อมูลชุดนี้ พบว่ามีสัตว์ที่บินหรือเหาะได้ ทั้งที่ไม่ใช่สัตว์ปีก เช่น ม้าบินเพกาซัสและคริสซาออร์, ม้าเทียมรถของเทพพอลโล, ม้าสเลปเนียร์ ของเทพไอดิน

2.3.2 พุดได้ สัตว์เหนือธรรมชาติที่พบในกลุ่มข้อมูลชุดนี้ พบว่ามีสัตว์ที่พุดได้หลายตัว ด้วยกัน เช่น นกกา รายงานข่าวของเทพไอดิน, นกฮูกที่พุดกับพระผู้สร้าง, เสือจากัวร์พุดกับมนุษย์, สุนัขพุดกับพระผู้สร้าง เป็นต้น

2.3.3 แปลงร่างได้ เช่น นกแก้วมาคอร์แปลงร่างเป็นผู้หญิงแล้วแอบมาประกอบอาหาร ให้แก่มนุษย์, มนุษย์แปลงร่างเป็นเสือจากัวร์ในขณะแข่งขันกีฬาเพื่อขับไล่เคิร์ตซาโคลทอร์ออกไปจากเมือง เป็นต้น

3. สัตว์เหนือธรรมชาติ เป็นเป็นชายหรือหญิง (ตัวผู้หรือตัวเมีย)

จากการศึกษาเทพปกรณัม 25 เรื่องในวัฒนธรรมต่างๆ พบว่าเพศของสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมต่างๆ สรุปได้ดังนี้



3.1 สัตว์เหนือธรรมชาติเป็นเพศชาย /เพศผู้เป็นส่วนใหญ่ พบจำนวน 38 ครั้ง (ร้อยละ 88)

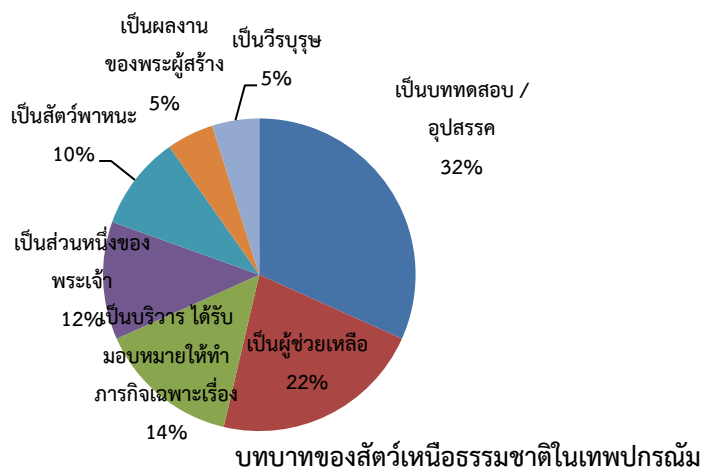
3.2 สัตว์เหนือธรรมชาติเป็นเพศหญิง/ตัวเมีย จำนวน 3 ครั้ง (ร้อยละ 7)

3.3 สัตว์เหนือธรรมชาติที่ไม่ระบุเพศ พบจำนวน 2 ครั้ง (ร้อยละ 5) ทั้งนี้เพราะเป็นการกล่าวถึงเป็นฝูง ได้แก่ ฝูงผีเสื้อ และฝูงนก

สาเหตุที่ในเทพปกรณัมมักกำหนดให้เพศชายมีบทบาทสำคัญในเรื่อง อาจสันนิษฐานว่าในอดีตนั้น สถานภาพทางสังคมของผู้ชาย มักถูกกำหนดให้มีบทบาทมากกว่าผู้หญิง มีโอกาสในการแสดงความสามารถ และเป็นที่ยอมรับมากกว่าผู้หญิง จึงส่งอิทธิพลต่อสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมต่างๆ ว่าปรากฏเพศชาย มากกว่าเพศหญิง

4. สัตว์เหนือธรรมชาติมีบทบาทต่อเทพปกรณัมเรื่องนั้นอย่างไร

จากการศึกษาเทพปกรณัม 25 เรื่องในวัฒนธรรมต่างๆ พบว่าสัตว์เหนือธรรมชาติมีบทบาทต่อเทพปกรณัมดังนี้



4.1 มีบทบาทในการเป็นบททดสอบ / อุปสรรคในเรื่อง พบมากที่สุด คือ 13 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 32) เช่น สิงโตเนเมอา ไฮดราสัตว์ประหลาด 9 หัว กวางที่มีเขาสีทอง แม่ม้ากินคน สุนัข 3 หัว เซอร์เบอรัส เป็นบททดสอบให้แก่วีรบุรุษเฮอร์คิวลีส เป็นต้น

4.2 เป็นผู้ช่วยเหลือ พบมากเป็นอันดับ 2 โดยพบจำนวน 9 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 22) เช่น ปลาใหญ่ มัสยาที่ช่วยเตือนพระมณูว่าจะเกิดน้ำท่วมใหญ่ แล้วเมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่ก็ยังติดตามช่วยเหลือ โดยใช้ลำตัว และเขา (ลักษณะพิเศษของปลานี้ คือ มีลำตัวขนาดใหญ่ เกล็ดสีทองและมีเขา) ดันเรือของพระมณู ไปจนถึงเขาหิมาวัต แล้วให้พระมณูอยู่บนยอดเขานั้น จนกว่าน้ำจะแห้ง

4.3 เป็นบริวาร ได้รับมอบหมายให้ทำภารกิจเฉพาะเรื่อง พบจำนวน 6 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 14 เช่น พระผู้สร้างมอบหมายให้สุนัขนำหีบบรรจุหนังใหม่ไปมอบให้มนุษย์ที่พระองค์สร้างขึ้นมา โดยหวังว่ามนุษย์นั้น จะได้เป็น อมตะ / ไม่ตาย เพราะสวมหนังใหม่แทนที่หนังเดิมที่กำลังจะตาย แต่สุนัขทำภารกิจผิดพลาด โดนงูขโมยหีบหนังใหม่ไป จึงทำให้มนุษย์ไม่เป็นอมตะจนถึงทุกวันนี้

4.4 เป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้า พบจำนวน 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 12 เช่น เทพอาณานิสมิเคียร์เป็นหมาในสีดำหรือสุนัขจิ้งจอก พระพิฆเนศมีเศียรเป็นช้าง เควีตซาโคทอร์สวมขนนก เป็นต้น

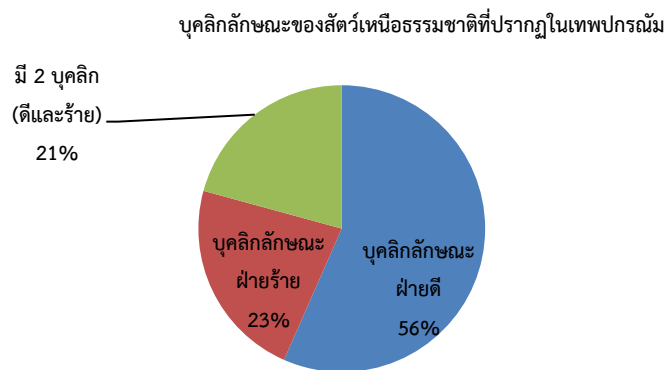
4.5 เป็นสัตว์พาหนะ โดยเฉพาะพาหนะของเทพเจ้า พบจำนวน 4 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 10 เช่น ม้าน้ำ เทียมรถ ที่มีลักษณะพิเศษคือท่อนบนเป็นม้า ท่อนล่างเป็นปลา เป็นพาหนะของเทพเจ้าโพไซดอน ซึ่งเป็นเทพแห่งท้องทะเล

4.6 เป็นผลงานของพระเจ้า พบจำนวน 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 5 ได้แก่ นกฮูก (พระเจ้าสร้างลงโทษ ทำให้คนฮูกตาโต และต้องออกหาอาหารในเวลากลางคืนเพราะนกฮูกตัวอื่นจะดูการทำงานสร้างสรรค์สิ่ง ของพระเจ้า) และผีเสื้อ (พระเจ้าสร้างทำให้ผีเสื้อมีสีส้มมากมาย เป็นตัวแทนของความงาม ทำให้เด็ก ๆ มีความสุข แต่ผีเสื้อร้องเพลงไม่ได้)

4.7 เป็นวีรบุรุษ พบจำนวน 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 5 ได้แก่ แมงมุมสามารถนำสิ่งหายาก 3 อย่างไปมอบให้พระเจ้า ทำให้พระเจ้าต้องประทานเรื่องราวต่างๆ ของพระเจ้า ให้เป็น “spider stories” และเสื้อจากัวร์ได้สอนให้มนุษย์ ทำคันศรและลูกธนู สอนให้รู้จักใช้ไฟประกอบอาหารเป็นครั้งแรก

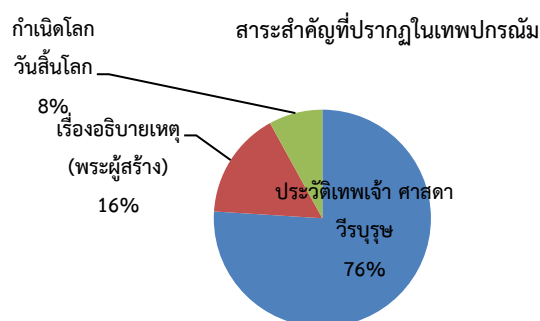
5. บุคลิกลักษณะ (character) ของสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมนี้เป็นอย่างไร

- 5.1 บุคลิกลักษณะมีพฤติกรรมเป็นฝ่ายดี จิตใจดี มีคุณธรรม พบจำนวน 30 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 56
- 5.2 บุคลิกลักษณะมีพฤติกรรมเป็นฝ่ายร้าย ไม่มีคุณธรรม พบจำนวน 12 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 23
- 5.3 บุคลิกลักษณะที่มีทั้งพฤติกรรมฝ่ายดีและร้าย (มี 2 บุคลิก) พบจำนวน 11 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 21



จากข้อมูลชุดนี้ สังเกตได้ว่าสัตว์เหนือธรรมชาติมีบุคลิกลักษณะเป็นฝ่ายดีเป็นจำนวนมากถึงร้อยละ 56 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าตั้งแต่อดีตมานุษย์และสัตว์ล้วนพึ่งพาอาศัยกัน แม้แต่เทพเจ้าผู้สูงส่งยังต้องมีสัตว์เหนือธรรมชาติเป็นบริวารมาช้านาน จึงส่งอิทธิพลต่อสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมสำนวนต่างๆ ด้วย

6. สาระสำคัญของเทพปกรณัมเรื่องนี้คืออะไร



จากข้อมูล 25 สำนวนชุดนี้พบว่าเทพปกรณัมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสัตว์เหนือธรรมชาติมีลักษณะเนื้อหา ดังต่อไปนี้

- 6.1 สัตว์เหนือธรรมชาติปรากฏอยู่ในเทพปกรณัมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติเทพเจ้า / ศาสดา / วีรบุรุษ จำนวน 19 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 76 แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสัตว์เหนือธรรมชาติที่มักพบ คู่กับประวัติเทพเจ้า ศาสดา หรือวีรบุรุษเสมอ ทั้งที่เป็นสัตว์ประจำพระองค์ เป็นพาหนะ เป็นบริวาร หรือเป็น บททดสอบ เป็นต้น
- 6.2 สัตว์เหนือธรรมชาติปรากฏอยู่ในเทพปกรณัมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอธิบายเหตุ (ที่สัมพันธ์กับพระผู้สร้าง) จำนวน 4 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 16
- 6.3 สัตว์เหนือธรรมชาติปรากฏอยู่ในเทพปกรณัมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกำเนิดโลก/วันสิ้นโลก จำนวน 2 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 8

การศึกษาเปรียบเทียบสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิกับเทพปกรณัมวัฒนธรรมต่างๆ

จากการจำแนกข้อมูลชุด A และข้อมูลชุด B ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น พบว่ามีความเหมือนคล้าย และความแตกต่างในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ชนิดของสัตว์ในไตรภูมิภคและเทพปรณัมต่าง ๆ

ตาราง 3 ชนิดของสัตว์เหนือธรรมชาติแยกตามวัฒนธรรม

ประเด็น สำนวน	ชนิดของสัตว์เหนือธรรมชาติ										
	ไตรภูมิภค	สุนัข	นก/ แร้งกา	ราชสีห์	ช้าง	ม้า	วัว	ปลา	ครุฑ	นาค/ งู	หงส์
1. เทพปรณัมกรีก	✓✓	✓	✓			✓✓ ✓✓ ✓✓	✓				
2.เทพปรณัมนอร์ส		✓				✓				✓	
3. เทพปรณัมอเมริกัน			✓✓✓ ✓	✓✓							
4. เทพปรณัมอียิปต์	✓	✓								✓✓	
5.เทพปรณัมอัฟริกัน	✓		✓				✓			✓	
6. เทพปรณัมฮินดู		✓✓		✓			✓	✓		✓	
7. เทพปรณัมศาสนาคริสต์										✓	

จากตาราง 3 แสดงให้เห็นว่าในไตรภูมิภคมีการกล่าวถึงสัตว์เหนือธรรมชาติไว้คือ สุนัข นก/แร้ง ราชสีห์ ช้าง ม้า วัว ปลา ครุฑ นาค/งู และหงส์ ในตารางนี้ได้นำข้อมูลชนิดของสัตว์จากไตรภูมิภคมาตั้ง แล้วพิจารณาเทพปรณัมอื่นๆ ว่ามีการกล่าวถึงสัตว์ใดบ้าง ตรงกับที่กล่าวถึงในไตรภูมิภคบ้างหรือไม่ มีความถี่ในการกล่าวถึงมากน้อยเพียงใด ผลการศึกษาพบว่าสัตว์เหนือธรรมชาติที่พบมากที่สุด 3 ลำดับแรกในข้อมูลชุดนี้ เรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ นก ม้า และงู สัตว์ที่พบมากที่สุด คือ นก ทั้งนี้รายละเอียดของนกในแต่ละวัฒนธรรมก็มีความแตกต่างกันออกไปดังนี้

ตาราง 4 การจำแนกข้อมูลนกเหนือธรรมชาติในไตรภูมิภคและเทพปรณัมต่างๆ

นกในเทพปรณัมสำนวนต่างๆ	ลักษณะและบทบาทของนก
ไตรภูมิภค	นกใหญ่เท่าช้างสาร จิกผลหว่าสุก ในแดนชมพูทวีป – ปาหิมพานต์
	นกหัสติลิงค์ เป็นนกขนาดใหญ่ มีจงอยปากเป็นวงช้าง ทำหน้าที่ส่งวิญญาณไปสู่สวรรค์
	กินรีมีร่างกายเป็นครึ่งนกครึ่งคน มีความงามเป็นอย่างยิ่ง อาศัยอยู่ในเมืองที่ล้นไปด้วยเงินและทอง ที่เขาไกรลาส (เมืองนั้นรื่นเริง คล้ายสวรรค์ชั้นดาวดึงส์) อาศัยอยู่ในดินแดนที่มีพระอิศวรประทับและปกครอง
เทพปรณัมกรีก	นกกาสีบขาว/สอดแนม ที่เทพอพอลโลส่งไปสีบและติดตามดูพฤติกรรมของโคโรนีสผู้เป็นมเหสี
เทพปรณัมนอร์ส	นกกาที่บินไปยังอาณาจักรต่างๆ ทุกเช้าและนำข่าวคราว กลับมารายงานเทพเจ้าโอดินในตอนค่ำ
เทพปรณัมอเมริกัน	นกแก้วมาคอร์ที่สามารถแปลงกายเป็นหญิงสาว แล้วมาทำอาหารให้ชายหนุ่ม มีบทบาทในการช่วยเหลือดูแล นกแก้วมาคอร์เป็นบรรพบุรุษของชาวคานารี
	นกฮูก ที่พระเจ้าผู้สร้างสร้างขึ้น
	เทพ Quetzalcoatl ที่ใช้ขนนกหลากสี ปกคลุมร่างกาย

นกในเทพปกรณัมสำนวนต่างๆ	ลักษณะและบทบาทของนก
	ฝูงนกนำหัวใจของ Quetzalcoatl ไปบนสวรรค์เพื่อเกิดใหม่เป็น ดาวศุกร์ (Venus) บน ฟากฟ้า
เทพปกรณัมอียิปต์	นกเหยี่ยวเป็นส่วนเศียรของเทพเจ้าฮอรัสที่มีร่างกายเป็นมนุษย์ แต่มีเศียรเป็นนกเหยี่ยว
เทพปกรณัมฮินดู	นกสดาเยเป็นพระยาปักษีชาติ เป็นสหายกับท้าวทศรถ (พระบิดาของพระราม) เป็นนกที่มีกำลังมาก ยากที่ใครจะเอาชนะได้ คอยดูแลพระนางสีดา
	นกสัมปาทิ หรือ สัมพาที (Sampati) เป็นพี่ชายของนกสดาเย (ถูกพระอินทร์สาปให้อยู่ใน ถ้ำชายฝั่งทะเล) มีบทบาทในการช่วยเหลือบินพาหนุมานไปยังนครลงกา

จากตาราง 4 แสดงให้เห็นว่านกเป็นสัตว์สำคัญชนิดหนึ่ง ที่มักปรากฏในเทพปกรณัมต่างๆ ในไตรภูมิภูมิกถามีบทบาทในฐานะเป็นผู้เชื่อมต่อระหว่างแดนมนุษย์และแดนสวรรค์ เช่น นกหัสดีลิงค์ ทำหน้าที่ส่งสัการะดวงวิญญาณบุคคลชั้นสูงให้กลับไปสถิตบนเขาพระสุเมรุ หรือกินรีที่มีลักษณะงดงาม ครึ่งมนุษย์ครึ่งนก ได้อาศัยอยู่ในดินแดนที่มีพระอิศวรปกครอง การกำหนดให้นกมีบทบาทในการเชื่อมต่อดินแดนปกติกับดินแดนศักดิ์สิทธิ์นั้น เนื่องด้วยนกเป็นสัตว์ปีก สามารถบินไปบนท้องฟ้าสูง ซึ่งอาจหมายถึงการบินสู่เบื้องบน สรวงสวรรค์ หรือดินแดนอันเป็นทิพย์

นกในเทพปกรณัมกรีกและนอร์สในข้อมูลชุดนี้ มีลักษณะเหมือนกัน คือ เน้นการกล่าวถึงนกกา ซึ่งมีหน้าที่หาข่าว สอดแนมแล้วมาแจ้งข่าว เช่น ในเทพปกรณัมกรีกพบนกกาสืบข่าว/สอดแนม ที่เทพอพอลโลส่งไปสืบและติดตามดูพฤติกรรมของโคโรนีส์ผู้เป็นมเหสี และเทพปกรณัมนอร์สพบนกกาที่บินไปยังอาณาจักรต่างๆ ทุกเช้าและนำข่าวคราว กลับมารายงานเทพเจ้าโอดินในตอนค่ำ

นกในเทพปกรณัมอเมริกันในข้อมูลชุดนี้มีความน่าสนใจ ตรงที่มีการกล่าวถึงนกแก้วมาคอร์ที่แปลงกายเป็นมนุษย์ผู้หญิงได้ และยังเป็นบรรพบุรุษของชาวคานารี แสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดและสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์และสัตว์ รวมทั้งยังมีเทพปกรณัมอธิบายเหตุเกี่ยวกับรูปลักษณ์ของสัตว์ เช่น ทำไมนกฮูกถึงตาโต และเทพปกรณัมเกี่ยวกับเทพชนนก Quetzalcoatl ที่รักความสันติ สร้างอารยธรรม สร้างงานศิลปะ เลี้ยงชีพด้วยการเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหาร ทำให้บ้านเมืองสงบสุข

นกในเทพปกรณัมอียิปต์ พบว่านกเหยี่ยวเป็นส่วนเศียรของเทพเจ้าฮอรัส แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ ทรงพลัง และน่าเกรงขาม

นกในเทพปกรณัมฮินดู พบว่านกในเทพปกรณัมพระราม – สีดา เป็นนกพระยาปักษีชาติ ได้แก่ นกสดาเย และนกสัมปาทิ แสดงให้เห็นความเหมือนกันระหว่างวัฒนธรรมพุทธและฮินดู ที่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับ รามายณะ และมีการกล่าวถึงสัตว์เหนือธรรมชาติในเรื่องนี้ไว้เหมือนกัน

ตาราง 5 การจำแนกข้อมูลม้าเหนือธรรมชาติในไตรภูมิภูมิกถาและเทพปกรณัมต่างๆ

ม้าในเทพปกรณัมสำนวนต่างๆ	ลักษณะและบทบาทของม้า
ไตรภูมิภูมิกถา	ม้าแก้ว เหาะได้ ทำหน้าที่เทียมรถไพชยนต์ของพระอินทร์
	ม้าแก้ว (พลาหกอัศวราช) คู่บารมีของพระยาจักรพรรดิราช
เทพปกรณัมกรีก	ม้าน้ำเทียมรถ ท่อนบนเป็นม้า ท่อนล่างเป็นปลา เป็นม้าพาหนะเทียมรถของเทพเจ้าแห่งท้องทะเล (โพไซดอน)
	ม้าบิน 2 ตัว คือ เพกาซัส (Pegasus) และคริสซาออร์ (Chrysaor) มีฐานะเป็นบุตรของ เทพโพไซดอน เกิดจากการตัดศีรษะของเมดูซ่า
	ม้าเทียมรถของเทพอพอลโล พระองค์นำรถเทียมม้าสีทองของ เดินทางทุกเช้า เพื่อให้แสงสว่างแก่โลก (เทพเจ้าอพอลโลเป็นเทพเจ้าแห่งดวงอาทิตย์ แสงสว่าง)

ม้าในเทพปกรณัมสำนวนต่างๆ	ลักษณะและบทบาทของม้า
	ไครอน (Cheiron) เป็นเซ็นทอร์ รูปลักษณ์ครึ่งคนครึ่งม้า เป็นผู้ช่วยเหลื่อและผู้เลี้ยงดูที่ดี มีความรู้ทางการแพทย์ สามารถสอนเกี่ยวกับการรักษาโรคแก่แอสเคลปิอุสบุตรของเทพอพอลโล
เทพปกรณัมนอร์ส	ม้า 8 ขาสเลปเนียร์ เหาะไปบนท้องฟ้าได้ เป็นสัตว์พาหนะของเทพเจ้าโอดิน

ตาราง 6 การจำแนกข้อมูลภูเนือธรรมชาติในไตรภูมิภกาและเทพปกรณัมต่างๆ

ภูในเทพปกรณัมสำนวนต่างๆ	ลักษณะและบทบาทของภู
ไตรภูมิภกา	ภูในไตรภูมิภกา หมายถึง พญานาค หรือนาค อาศัยอยู่ในนาคพิภพ มีปราสาทแก้ว ปราสาทเงิน ปราสาททองงามมาก เมืองนาคราชอยู่ใต้เขาหิมพานต์ นาคสามารถเนรมิตตนได้ เช่น เนรมิตตนเป็นคน หรือแปลงตัวเป็นเหยื่อชนิดต่างๆ
เทพปกรณัมนอร์ส	the World Serpent เป็นภูใหญ่ที่อยู่กลางท้องทะเล มีพละกำลังมาก เทพเจ้าธอร์ได้พยายามจับภูทะเลนี้ในขณะที่ไปล่องเรือ
เทพปกรณัมอียิปต์	ภูใหญ่ ชื่อ อาเป็ป (Apep) คอยดักทำร้ายเทพเจ้าราดอนที่พระองค์ เดินทางไปโลกใต้พิภพ ถ้าอาเป็ปกลืนเรือของสุริยเทพลงไปจะเกิดสุริยุปราคาชั่วขณะ ภูพิษที่เกิดจากเทพเทวีไอซิสนำน้ำลายของเทพเจ้าราที่ไหล ลงมาในขณะที่บรรทมอยู่ ไปผสมกับดินเหนียว ปั้นเป็นภูพิษตัวหนึ่งแล้วเป่ามนตร์ให้ภูมีชีวิต
เทพปกรณัมอัฟริกัน	ภูเจ้าเล่ห์จอมขโมย ภูแอบฟังบทสนทนาของสุนัขว่าในห่อผ้ามีหนังใหม่ เมื่อสวมแล้วมนุษย์จะไม่ตาย จึงเข้าไปขโมยห่อนั้น สุดท้ายพระเจ้าลงโทษ ให้ภูต้องออกไปอยู่นอกเมือง
เทพปกรณัมฮินดู	พญานาควาสกรี เป็นพญานาคที่มีบทบาทในการทำพิธีกวนเกษียรสมุทร เพื่อให้ได้น้ำอมฤต
เทพปกรณัมศาสนาคริสต์	ภูเจ้าเล่ห์ลลอกให้อดัมกับอีฟ กินต้นไม้แห่งความรู้เกี่ยวกับความดีความชั่ว

จากตาราง 6 แสดงให้เห็นว่าในกลุ่มข้อมูลชุดนี้ได้กล่าวถึง “ภู” หรือ “ภูใหญ่” หลายวัฒนธรรม แต่ส่วนใหญ่แล้วภูมักมีบทบาทในทางร้าย ดังเช่นในเทพปกรณัมนอร์ส เทพปกรณัมอียิปต์ เทพปกรณัมอัฟริกัน เทพปกรณัมศาสนาคริสต์ ได้กล่าวถึงภูที่เป็นตัวละครฝ่ายร้าย เช่น ภูเจ้าเล่ห์ ภูจอมขโมย ภูในฐานะมาร เป็นต้น แตกต่างจากในศาสนาพุทธและฮินดู ที่ภูมักปรากฏในลักษณะของ “พญานาค” ทรงอิทธิฤทธิ์และมีคุณธรรม มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือและปกป้อง ดังเช่นบทบาทของพญานาคที่ปรากฏในพุทธประวัติ มักมีบทบาทในการปกป้องพระพุทธเจ้าและพระศาสนา ดังเช่นพญานาคมุจลินท์ ส่วนทางศาสนาฮินดู พญานาคมักมีความเกี่ยวข้องในทางดีกับเทพเจ้า เช่น พญานาคอนันตนาคราชเป็นพระแท่นบรรทม ของพระนารายณ์ หรือมีบทบาทในการเสียดสตนกระทำการกิจสำคัญอย่างเช่นพญานาควาสกรีเสียดสตนกวนเกษียรสมุทรเพื่อให้ได้น้ำอมฤต ดังนั้นภูหรือพญานาคในเทพปกรณัมพุทธกับฮินดูจึงมีลักษณะและบทบาทเหมือนกัน

ตาราง 7 สุนัขเนือธรรมชาติในไตรภูมิภกาและเทพปกรณัมต่างๆ

สุนัขในเทพปกรณัมสำนวนต่างๆ	ลักษณะและบทบาทของสุนัข
ไตรภูมิภกา	สุนัขตัวใหญ่เท่าช้างสาร ทำหน้าที่รุมกัดร่างกายสัตว์ที่อยู่ในนรกขุมนี้ด้วยบาปกรรมของเขา ทำให้ไม่ตายแต่ต้องทนเจ็บปวดสาหัส ได้รับทุกขเวทนาเป็นอันมาก
เทพปกรณัมกรีก	สุนัข 3 หัว ชื่อเซอร์เบอรัส(Cerberus) ทางเป็นมังกรมีหน้าที่เฝ้าประตูเฮดีส เซอร์เบอรัสจะยอมให้วิญญาณที่ข้ามแม่น้ำสติกซ์มาสู่เฮดีสได้ แต่ไม่ยอมให้กลับออกไป

เทพปรณัมอียิปต์	หมาในสีดำ /สุนัขจิ้งจอกเป็นส่วนเศียรของเทพเจ้าอานูบิสที่มีร่างกายเป็นมนุษย์ แต่มีเศียรเป็นหมาในสีดำ หรือสุนัขจิ้งจอก ทรงเป็นผู้ช่วยในการชิงหัวใจของผู้ตาย โดยมีขนนกเป็นเครื่องวัด เป็นผู้ประกอบพิธีทำมัมมี่และเป็นผู้ปกป้องสุสานจากผู้บุกรุก
เทพปรณัมอัฟริกัน	สุนัขที่พระเจ้าไว้วางใจ มอบหมายให้ส่งห่อที่ใส่ผิวหนังใหม่ไปมอบให้มนุษย์ เพื่อที่มนุษย์จะได้ไม่ตาย

จากตาราง 7 แสดงให้เห็นลักษณะร่วมของสุนัขเหนือธรรมชาติที่มักมีบทบาทในเรื่องการทำหน้าที่ในดินแดนนรก ดังเช่น ในไตรภูมิภพที่สุนัขมีบทบาทในการรุมกัดทำร้ายสัตว์นรก เพื่อเป็นการลงโทษทัณฑ์ ผู้ที่เคยกระทำความผิดมาก่อน สอดคล้องกับเทพปรณัมกรีกที่สุนัขมีบทบาทในการเฝ้าประตูเฮดีส และเทพปรณัมอียิปต์ที่เทพเจ้าที่มีเศียรเป็นหมาในสีดำ/สุนัขจิ้งจอก มีบทบาทในการทำพิธีกรรม ที่เกี่ยวข้องกับความตาย การทำมัมมี่ การปกป้องสุสาน และยังทรงเป็นผู้ช่วยในการชิงหัวใจผู้ตายอีกด้วย

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสุนัขเป็นสัตว์ที่มีลักษณะซื่อสัตย์ต่อเจ้าของ แต่ก็แฝงด้วยความดุร้าย น่าเกรงขามสำหรับผู้อื่น จึงมักนำมากล่าวถึงในเทพปรณัมที่เกี่ยวข้องกับนรกหรือดินแดนใต้พิภพอย่างแพร่หลาย

จากการจำแนกข้อมูลและการเปรียบเทียบเทพปรณัมที่หลากหลายวัฒนธรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความผูกพันใกล้ชิดของมนุษย์และสัตว์ และได้เห็นว่าเทพปรณัมมีความน่าสนใจ สะท้อนให้เห็นความคิดและจินตนาการของคนในอดีต ข้ามผ่านกาลเวลามาจนถึงปัจจุบัน

สรุปและอภิปรายผล

สรุปภาพรวมของสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิภพและเทพปรณัมต่างๆ สังเกตได้ว่าลักษณะพิเศษและทัศนคติที่มีต่อสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิภพได้มีความเหมือนคล้ายกับเทพปรณัมฮินดูอย่างใกล้ชิด สำหรับในวัฒนธรรมอื่นๆ สะท้อนให้เห็นลักษณะร่วมของแนวคิดการมีชีวิตที่มี “ราก” จากเทพเจ้าและ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยสัมพันธ์กับสัตว์เหนือธรรมชาติมาเป็นเวลาช้านาน

จากการศึกษาเรื่องสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิภพ และเทพปรณัมวัฒนธรรมต่างๆ อีก 25 สำนัก ทำให้ได้เข้าใจถึงความหลากหลายและความสำคัญของสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ทุกวัฒนธรรม เห็นความเชื่อมโยงกันระหว่างเทพเจ้า วีรบุรุษ มนุษย์ และสัตว์ แม้จะมีความแตกต่างในรายละเอียด แต่สัตว์เหนือธรรมชาติก็ได้มีบทบาทสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของเทพปรณัมทั่วโลกอย่างไม่สามารถปฏิเสธได้

อภิปรายผล

สัตว์เหนือธรรมชาติ ปรากฏอยู่ในนิทานและเทพปรณัมวัฒนธรรมต่างๆ มาเป็นเวลาช้านาน แสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดผูกพันระหว่างคนและสัตว์ รวมทั้งบทบาทของสัตว์ที่มีต่อคนในสังคมทั้งที่เกี่ยวข้องในชีวิตจริงและในโลกแห่งจินตนาการ ดังที่ ส.พลายน้อย (2552) ได้กล่าวถึงความเก่าแก่ของสัตว์เหนือธรรมชาติตามจินตนาการของชาติต่างๆ ดังนี้ อียิปต์มีรูปเทพเป็นคนปนสัตว์ที่เก่าแก่ มีการเคารพนับถือสัตว์มาแต่โบราณ ต่อมาเมื่อติดต่อสัมพันธ์กับชาวกรีกที่นับถือเทพเจ้าเป็นรูปมนุษย์ การถือคติความเชื่อต่างๆได้ปะปนกัน เทพเจ้าที่มาจากดินโลกมีความแตกต่างไปจากมนุษย์และสัตว์ เดรัจฉาน จึงเกิดแนวความคิดทำเทวรูปตัวเป็นคนหน้าเป็นสัตว์ต่างๆ ตามข้อสันนิษฐานของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพในสาส์นสมเด็จ ฉบับลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2477 (ส.พลายน้อย, 2552, หน้า 10-11) และกรีกเป็นชาติแรกที่นำความเจริญจากตะวันตกมาเผยแพร่ในเอเชีย นอกจากประเทศทางตะวันตกแล้ว ประเทศทางตะวันออก เช่น ประเทศจีน มีมังกรกิลเลน ซึ่งเป็นสิ่งที่ประติษฐานขึ้นมาเป็นพันปี ส่วนประเทศอินเดีย ที่มีสัตว์ประหลาด เช่น ครุฑ พญานาค ซึ่งเป็นสัตว์ต้นเค้าของสัตว์หิมพานต์ของไทย และสัตว์ประหลาดของอินเดียนั้น นักปราชญ์ทางโบราณคดีได้ลงมติว่าได้แบบมาจากกรีก

การศึกษาของ ธาณี สังข์เอี้ยว (2555, หน้า 5) ได้กล่าวถึงลักษณะร่วมและการส่งอิทธิพลเกี่ยวกับสัตว์เหนือธรรมชาติ หรือที่คนไทยเรียกสัตว์หิมพานต์ ไว้ว่า สัตว์ประหลาดหน้าตาแปลกๆ หลากหลายชนิดอย่างที่เราเห็นๆ กันอยู่ ไม่ว่าจะเป็น สฟิงซ์ ม้าเปกาซัส มังกรอาจจะมีความคิดในเรื่องเทพนิยาย สวรรค์ เทพเจ้าที่เหมือนกันโดยบังเอิญ หรือได้รับอิทธิพล อารยธรรมจากชนชาติหนึ่งมายังอีกชนชาติหนึ่ง เช่น ศาสนาฮินดู หรือศาสนาพุทธ ประเทศไทยก็รับเอาอารยธรรมจาก ประเทศอินเดีย

ในวัฒนธรรมอินเดีย Nanditha Krishna (2010) ได้กล่าวถึงเรื่องสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ในอินเดียว่า คนอินเดียตระหนักว่า สัตว์นั้นมีชีวิตและจิตวิญญาณไม่น้อยไปกว่ามนุษย์ชาติ ทุกชีวิตได้พึ่งพาอาศัยกัน ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์คือความหลากหลายทางชีวภาพ ที่ดำรงอยู่และขับเคลื่อนตาม “กรรม” ไม่ว่าจะเป็นมด เสือ หรือมนุษย์ ดังนั้นในเทพปกรณัมจึงมักมีความเกี่ยวข้องกับ สัตว์ชนิดต่างๆ เพื่อปกป้องคุ้มครองสัตว์เหล่านั้นและเพื่อให้สัตว์ได้รับการยกย่องเชิดชู

จากกลุ่มตัวอย่างเทพปกรณัมอเมริกันอินเดียในงานวิจัยนี้พบว่ามักให้ความสำคัญกับสัตว์และสัตว์ในเทพปกรณัมอเมริกันอินเดียมักเกี่ยวข้องกับเทพเจ้าหรือพระเจ้าผู้สร้าง ดังที่แคมป์เบลล์ (2551, หน้า 165) ได้กล่าวว่า สัตว์คือผู้เหนือกว่าในหลายๆ ด้าน ชาวอเมริกันอินเดียเผ่าพาว์นีย์ (Pawnee) คนหนึ่งกล่าว “ในตอนเริ่มแรกของทุกสิ่ง ปัญญาและความรอบรู้อยู่กับสัตว์ เทพเจ้าทิวา (Tirawa) ผู้อยู่เบื้องบน จะไม่ตรัสกับมนุษย์โดยตรง พระองค์ทรงส่งสัตว์บางชนิดมาบอกแก่นมนุษย์ชาติ ว่าพระองค์จะทรงแสดงตนผ่านทางสัตว์ป่า และบอกว่ามนุษย์ควรเรียนรู้จากสัตว์ป่าเหล่านั้น และจากดวงดาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์”

นอกจากนี้ เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2558, หน้า 186) ได้ไว้ในนิทานปรัมปรากับคติชน เรื่อง สัตว์กับพระเจ้า ไว้ อย่างชัดเจนว่า “ในวัฒนธรรมส่วนใหญ่ สัตว์มักจะเชื่อมโยงกับพลังเหนือธรรมชาติ เชื่อกันว่าพลังนี้ควบคุมทั้งโลกธรรมชาติและโชคชะตาของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้สัตว์จึงมักได้รับการยกย่องนับถือว่าเป็นตัวแทนหรือมีความสัมพันธ์ กับพระเจ้า หรือกลายเป็นศูนย์แห่งการบูชาในฐานะเทพยดาก็มี”

เทพปกรณัมทุกวัฒนธรรมไม่เพียงมีบทบาทด้านความเพลิดเพลินบันเทิงใจเท่านั้น ยังมีบทบาทในฐานะเครื่องในการสอนคุณธรรมจริยธรรม และทำให้มนุษย์ได้เข้าใจจิตใจตนเอง เข้าใจอดีต เข้าใจธรรมชาติแวดล้อม โดยใช้การตีความอุปลักษณ์ที่ปรากฏในเทพปกรณัม รวมถึงการตีความเชิงสัญลักษณ์ที่แฝงไว้ด้วยความหมายและแนวคิดที่ลึกซึ้ง

Adrian Snodgrass (เอเดรียน สโนดกราส, 2537) ได้กล่าวถึงสัญลักษณ์ไว้ว่า “สัญลักษณ์ทำหน้าที่เป็นสะพานทางปัญญาที่เชื่อมสิ่งที่เรามองเห็นกับสิ่งที่เรามองไม่เห็น เชื่อมตัวตนกับสิ่งที่ไร้รูปแบบ เชื่อมสิ่งที่เราอธิบายได้กับสิ่งที่เราอธิบายไม่ได้”

ในวิถีชีวิตของเราจึงมักปรากฏข้อมูลที่ชวนให้ตีความพิจารณาอย่างลึกซึ้งอยู่เสมอ ในเทพปกรณัมก็เช่นกัน จากการศึกษาเปรียบเทียบสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิภูมิกถาและเทพปกรณัม 25 สำนวนจากวัฒนธรรมต่างๆ นี้ แสดงให้เห็น ลักษณะร่วมที่ปรากฏคล้ายๆ กัน เช่น ตัวละครที่เป็นนก ม้า งู สุนัข วัว เสือ สิงโต กวาง แมงมุม เป็นต้น แต่มีความแตกต่างในรายละเอียด เช่น ลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากสัตว์ทั่วไป เช่น การกำเนิด รูปลักษณ์ ความสามารถพิเศษ และสัตว์เหล่านี้ยังมีบทบาทสำคัญในเรื่องอย่างหลากหลาย กล่าวคือ มีบทบาทในการเป็นบททดสอบหรือเป็นอุปสรรคในเรื่อง, มีบทบาทในการเป็นผู้ช่วยเหลือ, มีบทบาทในการเป็นบริวาร การได้รับมอบหมายให้ทำภารกิจเฉพาะเรื่อง, มีบทบาทในการเป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้า เช่น เป็นศิเษย์ของพระเจ้าเป็นเจ้า, มีบทบาทในการเป็นสัตว์พาหนะ, มีบทบาทในการเป็นผลงานของพระเจ้าผู้สร้าง และมีบทบาทในการเป็นวีรบุรุษ โดยสัตว์ต่างๆ ในแต่ละสำนวนก็มีบุคลิกลักษณะที่หลากหลายทั้งฝ่ายดีและฝ่ายไม่ดี ความหลากหลายดังกล่าวนี้เป็นเสน่ห์ที่น่าสนใจของเทพปกรณัม

ข้อเสนอแนะ

ผู้สนใจสามารถศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับสัตว์ในเทพปกรณัม โดยสามารถเลือกชนิดของสัตว์มา 1 ชนิด แล้วศึกษาแต่ละสำนวน อย่างหลากหลายแง่มุม น่าจะทำให้ได้ผลการวิจัยที่ชัดเจนเกี่ยวกับสัตว์ชนิดนั้นๆ และสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดและคติความเชื่อของคนในสังคมนั้น

เอกสารอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- กัญญรัตน์ เวชชาศาสตร์. (2550). การศึกษาเรื่องหงส์จากศิลปกรรมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของสำนักงานคณะกรรมการ สกสค.
- กิ่งแก้ว อัทธกร. (2559). เอกสารประกอบการสอนวิชาไตรภูมิภพและพุทธศาสนาสายเถรวาท : เพื่อขยายโลกทัศน์ทางธรรมะและปรัชญามตะ อ่าน Joseph Campbell : The Hero's Journey, pp. 218 - 229. พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- แคมป์เบลล์, เจ. (2551). **พลานุภาพแห่งเทพปกรณัม**. (บาร์นี บุญทรง, ผู้แปล). กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. (ต้นฉบับภาษาอังกฤษพิมพ์ ค.ศ. 1991).
- ธานี สังข์เอี้ยว. (2555). **สัตว์หิมพานต์**. กรุงเทพฯ : วาดศิลป์.
- นิรมล ทัพเพช. (2524). การวิเคราะห์เชิงปรัชญา เรื่อง ไตรภูมิพระร่วง. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บาร์นี บุญทรง. (2552). **ชีวิตและคุณูปการของโจเซฟ แคมป์เบลล์ต่อการศึกษาเทพปกรณัม**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาคติชนวิทยา มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- _____. (2560). **เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 776311 เทพปกรณัมโลก**. พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- _____. (2561). **งูในฐานะสัญลักษณ์สื่อคุณลักษณะของพระคเณศ**. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. 38 (2) : 1-20.
- พรรณราย ชาญศิริ. (2551). **บทบาทของจระเข้ในนิทานไทย**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิษณุ ศุภนิมิตร. (2550). **ปริศนาแห่งหิมพานต์**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2547). **ป่าหิมพานต์ตามพระราชเสาวนีย์**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2544). **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ไตรภูมิภพ**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์ จำกัด.
- ศักดิ์ศรี แย้มนิตดา. (2545). **วรรณคดีพุทธศาสนาภาษาไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ศิลปากร, กรม. (2555). **ไตรภูมิภพ ฉบับถอดความ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด.
- ส.พลายน้อย (นามแฝง). (2552). **สัตว์หิมพานต์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : พิมพ์คำ สำนักพิมพ์.
- เสาวลักษณ์ อนันตสานต์. (2558). **นิทานปรัมปราภาคคติชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (2558). **อนุภาคเหนือธรรมชาติในนิทานเรื่องสังข์ทอง**. วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์, 34 (2), 42 – 62.
- อนันต์ ลาภกุล และอุมารินทร์ ตูลารักษ์. (2560). **แบบเรื่องและอนุภาคสัตว์สี่เท้าในตำนานเมืองลุ่มภาคอีสาน**. วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม. 6 (2), 37 – 50.
- เอเดรียน สอนอดกราส, ภัทรพร ลีริกาญจน บรรณาธิการ. (2537). **สัญลักษณ์แห่งพระศุภ**. กรุงเทพฯ : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แฮมิลตัน, เอ็ดดิส. (2558). **ปกรณัมปรัมปรา**. นพมาส แววหงส์, ผู้แปล จาก Mythology. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- DR. KNOW (นามแฝง). (2557). **ทวยเทพ และตำนานสัตว์ประหลาดกรีก – โรมัน**. กรุงเทพฯ : ยิปซี.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

- Bellingham, David; Whittaker, Clio and Grant, John; (2002). **Myths and Legends**. London: Quantum Books.
- Davidson, Hilda R. Ellis. (1982). **Scandinavian Mythology**. London : Hamlyn.
- Erdoes, Richard and Ortiz, Alfonso. (c1984). **American Indian Myths and Legends**. New York : Pantheon Books.
- Heinrich Robert Zimmer, Joseph Campbell (Editor). (2017). **Myths and Symbols in Indian Art and Civilization**. New Jersey : Princeton University Press.
- Leeming, D.A. (1980). **Mythology the Voyage of the Hero**. New York : Oxford University Press.
- Little, C.S. (2002). **Mythology**. London : Duncan Baird Publishers.
- Nanditha Krishna. (2010). **Sacred Animals of India**. Haryana : Penguin Random House India.
- Parrinder, Geoffrey. (c1967). **African Mythology**. London : Paul Hamlg.
- Press, Petra. (1997). **Great Heroes of Mythology**. Singapore: MetroBooks.
- Sullivan, K.E. (c1998). **Indian : Myths & Legends**. London : Brockhampton Press.
- Waterfield, Robin and Waterfield, Kathryn. (2011). **The Greek Myths : Stories of the Greek gods and heroes vividly retold**. London : Quercus.